

INGLIZ TILIDAGI ZAMONLAR VA O'ZBEK TILIDAGI ZAMONLAR TAHLILI

Abdalimov Isroil Qo'ziboy O'g'li

*Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari agentligi tizimidagi
Boyovut ixtisoslashtirilgan maktabi Ingliz tili fani o'qituvchisi*

Kirish. Bugungi kunda ingliz tilini o'rganishda zamonlar tushunchasi va zamonlar ahamiyati kata. Ingliz tili mutaxassislari ingliz tilini o'rganishni yangicha metodologiyasi va usullarini hayotga tadbiiq qilishmoqda. Bu albatta chet tillarni o'qitish samaradorligini yanada oshiradi. Ingliz tilida sifat ravishlardagi ma'noni asosiy shakllari va muammolarini tahlili. mamlakatimizda avvalgiga yillarga qaraganda talab ortib bormoqda. Dunyodagi deyarli barcha tillarda zamon kategoriyasi mavjud. Ingliz tilida zamon tushunchasi "tense" atamasi bilan ifodalanadi. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners lug'atida 'tense' – zamon so'zi quyidagicha izohlangan:

– tense – a form of verb used for showing when something happens. For example, 'I go' is the present tense and 'I went' is the past tense.

– Demak, zamon- bu biror ish-harakatning qachon sodir bo'lganligini ko'rsatadigan fe'l shaklidir, Masalan "Men boraman" – bu hozirgi zamon, "Men bordim" esa o'tgan zamondir.

!!!Qisqasi, zamon ish-harakatning qachon bajarilishi, bajarilganligi yoki bajarilayotganligini bildiradi.

! Ish-harakat qachon bajarilayotgani yoki bajarilganiga qarab o'zimizga kerak bo'lgan grammatik qoliplarni, ya'ni zamonlar shakli (hozirgi, o'tgan, kelasi) tanlaymiz.

Ingliz tilida kelasi tugallangan zamon

* Ingliz tilida zamonlar 4 ta katta guruhga bo'linib o'rganiladi:

1. Present Tenses: (Hozirgi zamonlar guruhi):

-Present Continuous Tense

-Present Simple Tense

-Present Perfect Tense

-Present Perfect Continuous Tense

2. Past Tenses (O'tgan zamonlar guruhi):

-Past Continuous Tense

-Past Simple Tense

-Past Perfect Tense

-Past Perfect Continuous Tense

Ingliz tilida o'tgan zamondagi oddiy kelasi zamon

3. Future Tenses (Kelasi zamonlar guruhi):

-Future Continuous Tense

-Future Simple Tense

-Future Perfect Tense

-Future Perfect Continuous Tense

4. Future in the Past Tenses (O'tgan kelasi zamonlar guruhi)

-Future Continuous in the Past Tense

-Future Simple in the Past Tense

-Future Perfect in the Past Tense

-Future Perfect Continuous in the Past Tense

!!!E'tibor bergan bo'lsangiz, har bir zamon guruhidagi zamonlarda harakatning qay tarzda bajarilishini ifodalashda umumiylik mavjud:

* continuous – davomiy zamonlarda ish-harakatning davomiyligi ta'kidlanadi.

-I am working – Men ishlayapman. (Present continuous)

-I was working – Men ishlayotgan edim. (Past continuous)

-I will be working – Men ishlayotgan bo'laman. (Future continuous)

* simple- oddiy zamonlarda ish-harakatning sodir bo'lishi yoki bo'lganligi ta'kidlanadi.

-I work every day– Men har kuni ishlayman. (Present simple)

-I worked yesterday – Men kecha ishladim.(Past simple)

-I will work tomorrow – Men ertaga ishlayman. (Future simple)

Ingliz tilida o'tgan zamondagi kelasi tugallangan davomiy zamon

* perfect – tugallangan oddiy zamonlarda ish-harakatning tugallanganligi va natijasi mavjudligi ta'kidlanadi.

-I have finished the book – Men kitobni tugatdim. (Present perfect)

-I had finished the book – Men kitobni tugatgan edim.(Past perfect)

-I will have finished the book – Men kitobni tugatgan bo'laman. (Future perfect)

* perfect continuous – tugallangan davomiy zamonlarda ish-harakatning qancha muddat davom etganligi ta'kidlanadi.

-I have been working for four hours – Men to'rt soatdan beri ishlayapman.(Present perfect continuous)

-I had been working for four hours – Men to‘rt soatdan beri ishlayotgan edim.
(Past perfect continuous)

-I will have been working for four hours – Men to‘rt soatdan beri ishlayayotgan bo‘laman.(Future perfect continuous)

Hozirgi zamon davom fe‘li odatda quyidagi payt ravishlari bilan qo‘llaniladi:

▫now ▫today ▫this month ▫still

▫at the moment▫ this week ▫this season ▫for the time being ▫nowadays ▫these days ▫day after day

-We are still waiting for the train.

-Tom is having a bath at the moment.

-I am meeting a lot of people today.

-We are learning Japanese this year.

Dars #4. Present Simple tense

▪Present Simple Tense – hozirgi oddiy zamon doimiy ravishda sodir bo‘ladigan, o‘zgaras yoki takroriy ish-harakatlar uchun qo‘llaniladi.

!Eslatma: Hozirgi oddiy zamon fe‘lining tuslanishi shaxslarga qarab o‘zgaradi. III shaxs birlikda (he, she, it) asosiy fe‘lga darak gaplarda -s harfi qo‘shiladi. Agar fe‘l –o, -ch, -sh, -ss, -s, -x harflari bilan tugasa, fe‘lga –es harflari qo‘shilishi lozim.

Ingliz tilida eng keng tarqalgan holat fe‘llari:

!Quyidagi fe‘llarni juda yaxshi esda saqlab qolish lozim, chunki ingliz tilida holat va harakat fe‘llarini farqlay olish, barcha zamonlarni to‘g‘ri qo‘llashda asqotadi.be – bo‘lmoq ▫want – xohlamoq ▫need -muhtoj bo‘lmoq ▫prefer – afzal ko‘rmoq ▫like – yoqtirmoq ▫love – sevmok ▫hate – nafratlanmoq ▫belong – tegishli bo‘lmoq ▫!appear – ko‘rinmoq ▫imagine – tasavvur qilmoq ▫exist – mavjud bo‘lmoq ▫!look – ko‘rinmoq ▫!see – ko‘rmoq ▫hear – eshitmoq ▫resemble – o‘xshamoq ▫!fit – to‘g‘ri kelmoq▫own -egalik qilmoq ▫possess – egalik qilmoq ▫owe – qarz bo‘lmoq ▫depend – bog‘liq bo‘lmoq ▫adore – qattiq sevmok ▫dislike – yomon ko‘rmoq ▫suit – mos kelmoq ▫involve – o‘z ichiga olmoq ▫know – bilmoq ▫believe – ishonmoq ▫suppose – taxmin qilmoq ▫mean – ma‘no anglatmoq ▫understand – tushunmoq ▫remember – eslamoq ▫notice – sezmoq, payqamoq ▫!smell – hid taratmoq ▫sound – eshitilmoq, tuyulmoq ▫!taste – ta‘mga ega bo‘lmoq ▫consist – tashkil topmoq ▫!feel – his qilmoq ▫admire – havas qilmoq ▫lack – yetishmaslik ▫wish – tilamoq ▫forget – esdan chiqarmoq ▫seem – ko‘rinmoq, tuyulmoq ▫!have – ega bo‘lmoq ▫!think – o‘ylamoq ▫realise – tushunib yetmoq ▫doubt – shubhalanmoq ▫suspect – gumonlanmoq ▫comprise – tashkil topmoq ▫contain – ichiga olmoq ▫include – ichiga

olmoq «come from – kelib chiqmoq «concern – tegishli bo'lmoq «appreciate – tushunmoq, yuqori baholamoq

!!!Yuqoridagi fe'llarni davomiy zamonlarda qo'llash grammatik xato hisoblanadi.

-I am knowing the rule. (noto'g'ri)

-I know the rule. (to'g'ri)

!!!Yuqorida ba'zi fe'llarga !belgisi qo'yilgan bo'lib, mazkur fe'llarning ma'nosi o'zgarganda davomiy zamonlarda ham qo'llanishi mumkinligini bildiradi. Bu haqda keyingi darsda batafsil to'xtalib o'tamiz.

Dars #9. Ba'zi fe'llarning ham oddiy ham davomiy zamonlarda qo'llanishi:

▪Oldingi darsda ta'kidlaganimizdek, holat fe'llarining ba'zilari boshqa ma'nolarda davomiy zamonlarda ishlatilishi mumkin.

▪feel – 1. his qilmoq, sez(il)moq (holat fe'li)

2. paypaslamoq, ushlab ko'rmoq (harakat fe'li)

-The cloth feels rough. (Mato dag'al...holat fe'li)

-The doctor is feeling Nick's leg. (Doktor Nikning oyog'ini ushlab ko'rmoqda...harakat fe'li)

▪smell – 1. hid taratmoq, hidga ega bo'lmoq (holat fe'li) 2. hidlab ko'rmoq (harakat fe'li)

-The food smells awful. (Ovqatning hidi yomon...holat fe'li)

-The girl is smelling the flowers. (Qizcha gullarni hidlamoqda...harakat fe'li)

▪taste – 1. ta'mga ega bo'lmoq (holat fe'li) 2. ta'mini totib ko'rmoq (harakat fe'li)

-The food tastes salty. (Ovqatning ta'mi sho'r...holat fe'li)

-The cook is tasting the food. (Oshpaz ovqatning ta'mini tatib ko'rmoqda...harakat fe'li)

▪fit – 1. mos kelmoq, to'g'ri kelmoq (holat fe'li) 2. o'rnatmoq, joylashtirmoq (harakat fe'li)

-My shoes fit me perfectly. (Tufligim menga juda mos keldi...holat fe'li)

-The workman is fitting the new engine. (Ishchi yangi motorni o'rnatmoqda...harakat fe'li)

▪look – 1. ko'rinmoq (holat fe'li) 2. qaramoq (harakat fe'li)

-You look tired. (Siz charchagan ko'rinasiz...holat fe'li)

!!!'to have' fe'li boshqa so'zlar bilan birikib harakatni bildirib kelishi mumkin. Misol uchun to have a bath, to have dinner, to have a chat, to have a rest shunday

birikmalar hisoblanadi. Bu holatda ular ham davomiy, ham oddiy zamonlarda qo'llanishi mumkin.

!!!Endi ingliz tilida eng muhim qoidalardan biri – fe'llarning to'g'ri (Regular) yoki noto'g'ri (Irregular) fe'llarga bo'linishini ko'rib chiqamiz.

▪Umumiy qoidaga ko'ra, to'g'ri fe'llar zamonlarda shu zamonga xos bo'lgan qo'shimchalarni oladi, ya'ni! ularga qo'shimcha qo'shilishning bitta to'g'ri shakli bor. Masalan, o'tgan (Past Simple) va hozirgi tugallangan zamonlarda (Present Perfect Simple) to'g'ri fe'llarga “-ed” qo'shimchasi qo'shiladi. (worked, played, washed, wanted, dusted)

▪Noto'g'ri fe'llar esa qaysi zamonda qo'llanishiga qarab shakli o'zgarib turadigan fe'llardir. Bu fe'llarning qanday qo'shimcha yoki shakl olishining yagona qoidasi yo'q. Ularni faqatgina yodlash yo'li bilan o'zlashtirish mumkin. (drive – drove – driven, eat – ate – eaten, do – did – done)

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati (References)

1. Haugen E. Language Contact // Proceedings of the 8th International Congress of Linguists. – Oslo, 2005.
2. O'zTIL. – B. 75.
3. Heath Sh.B. Bilingual Education and a National Language Policy // Perspectives on Bilingualism and Bilingual Education. –Washington, 2008.
4. Lado R. Language Teaching. –New York, San Francisco, Toronto, London, 2010
5. Mamatqosimova V. 20-30 - yillar o'zbek marifatparlik adabiyotida badiiy tarjimaning o'rni (frantsuz adabiyotidan qilingan tarjimalar misolida). fil.fan.nom. disseratssiyasi. –T:2010. –145 b.
6. Sidiqov Q. “Qutadg'u bilik” to'rtliklarining inglizcha badiiy tarjima xususiyatlari. – fil.fan.nom. disseratssiyasi. –T:2010. –151 b
7. Dosbayeva N. Bevosita tarjimada badiiy uslubni qayta tiklash (Amerika hikoyalari tarjimasini misolida). fil.fan.nom. disseratssiyasi. –T:2011. –148 b.